

הערכת תפקודי שפה בסיסיים בשפה העברית אצל סטודנטים עולים

תמר בורנשטיין

המחלקה למדעי ההתנהגות, אוניברסיטת בן-גוריון

נורית ענבר

ענת בן-סימון

המרכז הארצי לבחינות ולהערכה.

הכנס השלישי של האגודה הישראלית לפסיכומטריקה (אפי) 2007

רקע

מת"ל – מערכת ממוחשבת לאבחון לקויות למידה במבוגרים בהשכלה הגבוהה

לצורך קביעת זכאות לסיוע בלימודים והתאמות בבחינות

המערכת פותחה על ידי המרכז הארצי לבחינות ולהערכה
בהזמנת ובמימון המועצה להשכלה גבוהה

מת"ל: כלי האבחון

20 מבחנים ממוחשבים

שאלון רקע

שאלון לאבחון הפרעת קשב וריכוז

האבחון מתמקד בעיקר בהערכת
תפקודים קוגניטיביים בסיסיים

בעיה: אבחון ליקויים בתחום השפה (קריאה וכתובה)
בקרב סטודנטים עולים

מטרות המחקר

- לבחון את רמת הביצוע של סטודנטים עולים במגוון מבחני שפה המשמשים לאבחון לקויות בתחום השפה
- לעמוד על הזיקה בין גיל העלייה והוותק בארץ לבין רמת הביצוע במבחנים
- לגבש נורמות מותאמות לסטודנטים עולים במבחני השפה, שיסייעו באבחון לקויות למידה בקבוצה זו

שיטה: נבדקים

81 סטודנטים עולים ממדינות חבר העמים בלבד

27 סטודנטים מ-3 קבוצת ותק

11 שנים או יותר

7-10 שנים

3-6 שנים

לא נכללו עולים שהגיעו לארץ לפני גיל 6, ועולים

השוהים בארץ פחות מ-3 שנים

נשמר גיוון בקרב הנבדקים מבחינת: מין, גיל, רמה

סוציו-אקונומית (SES), ציון פסיכומטרי ותחומי לימוד.

שיטה: כלים ותהליך

כלים:

- ראיון קצר שנועד לשלול את קיומה של לקות למידה
- שאלון אישי לבדיקת התאמת הנבדקים לקריטריונים ולאיון המדגם
- 11 מבחני שפה וזיכרון מילולי מתוך מת"ל

תהליך

- המחקר בוצע באוניברסיטת בן-גוריון
- הנבדקים גויסו באמצעות מודעות ותוגמלו כספית עבור ההשתתפות במחקר
- העברת המבחנים נעשתה באופן פרטני באמצעות מחשב ובנוכחות בוחן
- משך ההעברה כ-90 דקות

פירוט המבחנים לפי תפקודי שפה

הבנת הנקרא	מודעות תחבירית	זיכרון מילולי	איחזור לקסיקאלי	פענוח פונולוגי	מודעות פונולוגית
הבנת הנקרא	מודעות תחבירית	זכירה מיידית	שיום מהיר	פענוח מילות תפל (הפקה)	השמטת פונמות
		זכירה מושהית	שטף מילולי	פענוח מילות תפל (בחירה)	ספירת פונמות
			קריאה קולית של טקסט		
			הכתבה		

תוצאות: תיאור המדגם

המדגם המלא	קבוצה 3 3-6 שנים	קבוצה 2 7-10 שנים	קבוצה 1 11 שנים ויותר		
44	51	37	44	% זכר	מין
23.7	23.3	23.8	24.1	ממוצע	גיל
2.4	2.6	1.7	2.6	ס.ת.	
9.1	5.1	8.5	13.7	ממוצע	ותק בארץ
3.9	1.0	1.2	2.3	ס.ת.	
593	576	597	604	ממוצע	ציון פסיכומטרי
66.6	90.2	53.4	56.3	ס.ת.	
N=72	N=20	N=25	N=27		

השוואה בין הישגי עולים להישגי דוברי עברית ילידים (פענוח פונולוגי)

מבחן	מדד	ממוצע	ס.ת.	Z (df=80)	מתאם עם גיל עלייה
קריאה קולית של טקסט	דיוק	-4.08	3.72	-9.8**	-.57
	קצב	-2.82	1.39	-18.1**	-.75
פענוח מילות תפל - הפקה	דיוק	-0.49	1.22	-3.6**	-.24
	ז"ת	-2.27	1.65	-12.4**	-.23
פענוח מילות תפל - בחירה	דיוק	-1.01	1.55	-5.8**	-.38
	ז"ת	-1.82	1.32	-12.4**	-.48
השמטת פונמות	דיוק	0.22	0.73	2.8**	-.03
	ז"ת	0.06	0.83	.6	-.02
ספירת פונמות	דיוק	0.50	0.30	14.8**	-.09
	ז"ת	1.31	0.71	16.4**	.12

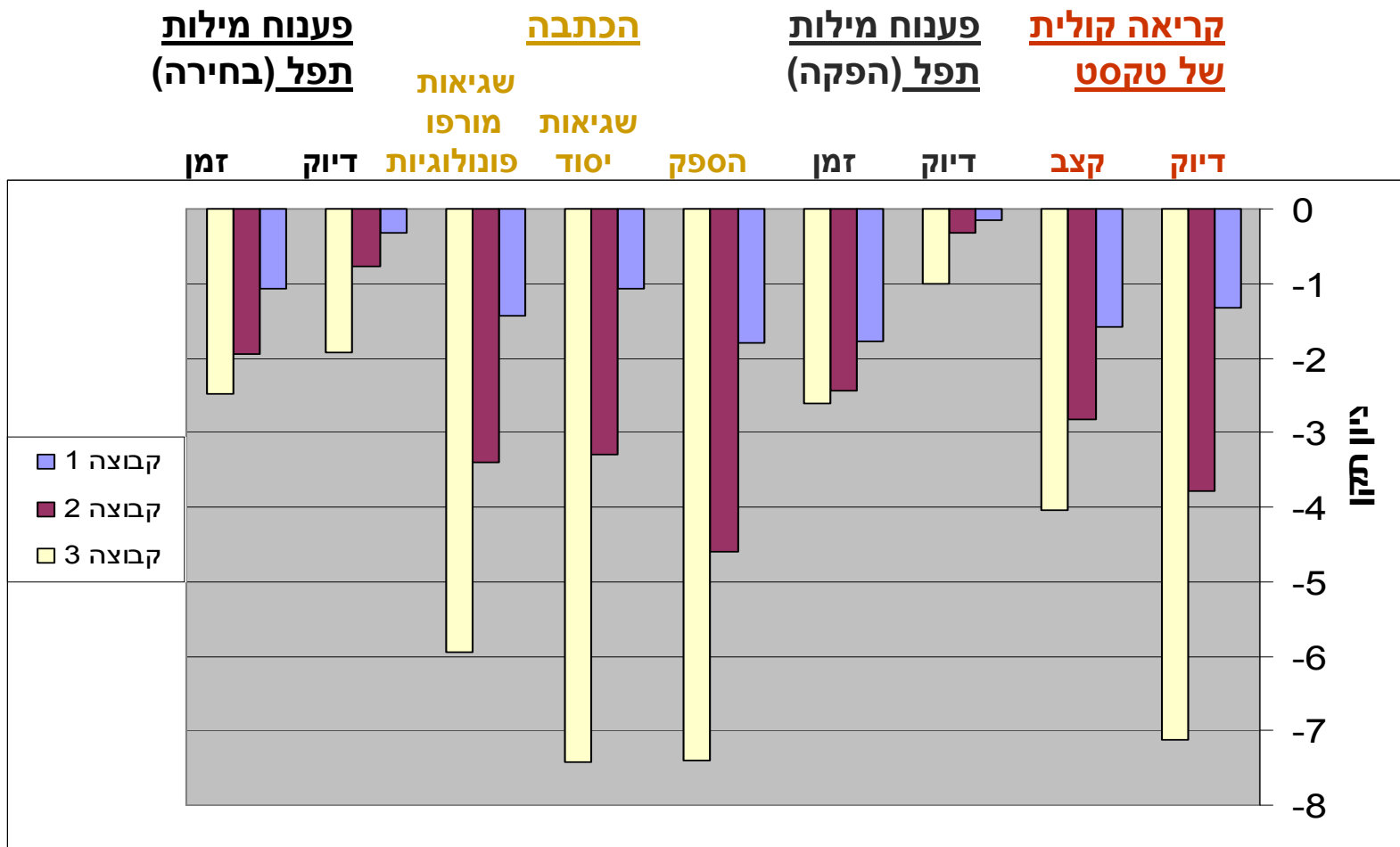
השוואה בין הישגי עולים להישגי דוברי עברית ילידים (פענוח פונולוגי ואחזור לקסיקלי)

מבחן	מדד	ממוצע	ס.ת.	Z (df=80)	מתאם עם גיל עלייה
הכתבה	הספק	-4.60	3.59	-11.45**	-.72
	שגיאות יסוד	-3.93	5.77	-6.10**	-.43
	שגיאות מורפו-פונולוגיות	-3.60	2.92	-11.03**	-.59
שיום	עצמים	-1.20	1.09	-9.84**	-.28
	אותיות	-0.68	1.27	-4.81**	-.42
	ספרות	-0.27	1.01	-2.42*	-.24
שטף מילולי	אות	-1.05	0.76	-12.40*	-.33
	קטגוריה	-1.60	0.80	-17.99*	-.47

השוואה בין הישגי עולים להישגי דוברי עברית ילידים (המשך)

מבחן	מדד	ממוצע	ס.ת.	Z (df=80)	מתאם עם גיל עלייה
מודעות תחבירית	דיוק	-1.84	2.16	-7.6**	-.51
	ז"ת	-1.57	1.54	-9.1**	-.51
זכירה מיידית	שלב 1	0.24	0.87	2.4*	-.06
זכירה מושהית	דעיכה	-0.18	0.91	-1.78	.06
	היכר	-0.49	1.77	-2.5*	.13
הבנת הנקרא	דיוק	0.17	0.68	2.3*	-.60
	ז"ת	-1.96	2.54	-6.9*	-.56

השוואה בין קבוצות ותק

סיכום ומסקנות

- רמת הביצוע של כלל העולים הייתה נמוכה באופן מובהק מזו של ילידי הארץ, ב-18 מתוך 22 המדדים ששימשו להערכת תפקודי השפה.
- בשני מבחני שפה שבדקו מודעות פונולוגית ובמבחן הזכירה רמת הביצוע של העולים הייתה גבוהה מזו של דוברי עברית ילידים.
- במבחנים בהם נבדק הביצוע באמצעות מדד דיוק וזמן תגובה, נמצא אפקט גדול יותר לזמן התגובה בהשוואה לדיוק.
- בכל המדדים, למעט חמישה, בהם נמצא הבדל מובהק בין קבוצת העולים לבין דוברי עברית ילידים, נמצא גם אפקט מובהק לרמת הוותק בארץ.

לסיכום:

- תוצאות המחקר מחזקות את הטענה כי לא ניתן לאבחן לקות בתפקודי שפה בקרב עולים באמצעות מבחנים ונורמות שפותחו עבור דוברי עברית ילידים.
- במקרים בהם נעשה שימוש במבחנים בשפה העברית לאבחון לקות בתפקודי שפה של עולים, יש לבנות עבורם נורמות ייחודיות, המותאמות לרמות ותק שונות בארץ.

[

]

תודה רבה

שיטה: כלים

- קריאה קולית של טקסט** – שטף ודיוק בקריאה (פענוח פונולוגי) באמצעות קריאה קולית של טקסט רציף.
- פענוח מילות תפל (הפקה)** – פענוח פונולוגי, באמצעות קריאה קולית של מילות תפל.
- הכתבה** – המבחן בודק קצב כתיבה ואיות (קידוד פונולוגי), באמצעות הכתבת טקסט באורך של 89 מילה המושמע באמצעות הקלטה.
- החלטה לקסיקאלית** – פענוח פונולוגי ושליפה מהלקסיקון, באמצעות זוגות מילות תפל שעל הנבדק להכריע איזו מהן נשמעת כמו מילה בעברית.
- מודעות תחבירית** – מודעות תחבירית באמצעות משפט עיקרי מורכב מבחינה תחבירית ומשפטים נוספים שמביניהם יש לבחור את זה שעולה בקנה אחד עם המשפט הראשון.
- ספירת פונמות** – מודעות פונולוגית באמצעות ספירת פונמות במילות תפל מושמעות.
- שיום מהיר (RAN)** – אחזור לקסיקאלי ישיר באמצעות שיום בקול של אותיות, אובייקטים וספרות.
- מבחן שטף מילולי** – אחזור לקסיקאלי באמצעות שליפת מילים לפי אות פותחת ולפי קטגוריה.
- השמטת פונמות** – מודעות פונולוגית, באמצעות השמטת פונמות במילות תפל מושמעות.
- זכירה מיידית וזכירה מושהית של רשימת מילים** – זיכרון אודיטורי מילולי, בזכירה מיידית ומושהית, באמצעות השמעות חוזרות של רשימת מילים.
- הבנת הנקרא** – הבנת הנקרא באמצעות 3 טקסטים ו-30 שאלות מסוג רב-ברירה.

מבחני בתחום הקריאה

פירוט	סוג פריט	משך העברה	מס' פריטים	מבחן
3 קטעי קריאה	בחירה (4)	20	30	הבנת הנקרא
גירוי פונולוגי וגירוי סמנטי	הפקה	8	6 גירויים	שטף מילולי
פענוח פונולוגי	הפקה	2	132 מילה	קריאה קולית של טקסט
פענוח פונולוגי	הפקה	3	25	קריאת מילות תפל
אותיות אובייקטים ספרות	הפקה	2	50 50 50	שיום מהיר

מבחנים בתחום הקריאה והכתיבה

מבחן	מס' פריטים	משך העברה	סוג פריט
השמטת פונמות	24	3	הפקה
ספירת פונמות	25	6	בחירה (10)
החלטה פסאודו-לקסיקלית	40	4	בחירה (2)
מודעות תחבירית	36	2	בחירה (2)
מדדי הערכה			
הכתבה	89 מילה	2	<ul style="list-style-type: none"> ▪ איות ▪ קצב כתיבה ▪ איכות הכתב

מבחנים בתחום הזיכרון

פירוט	סוג פריט	משך העברה	מס' פריטים	מבחן
שיחזור רשימת מילים	הפקה	6	16 (4 סבבים)	זכירה מיידית (recall)
שיחזור רשימת מילים	הפקה	2	16	זכירה מושהית (recall)
זיהוי מילים מתוך רשימה	בחירה	2	16 / 50	זכירה מושהית (recognition)

סיכום ומסקנות

- רמת הביצוע של כלל העולים הייתה נמוכה באופן מובהק מזו של ילידי הארץ, ב-18 מתוך 22 המדדים ששימשו להערכת תפקודי השפה.
- במבחן הזכירה ובשני מבחנים שבדקו מודעות פונולוגית באמצעות פירוק פונמי של מילים מושמעות, רמת הביצוע של העולים הייתה גבוהה במעט מזו של דוברי עברית ילידים.
- במבחנים בהם נבדק הביצוע באמצעות מדד דיוק וזמן תגובה, נמצא אפקט גדול יותר לזמן התגובה בהשוואה לדיוק.
- כמעט בכל המדדים בהם נמצא הבדל מובהק בין קבוצת העולים לבין דוברי עברית ילידים, נמצא גם אפקט מובהק לרמת הוותק בארץ.

לסיכום:

- תוצאות המחקר מחזקות את הטענה כי לא ניתן לאבחן לקות בתפקודי שפה בקרב עולים באמצעות מבחנים ונורמות שפותחו עבור דוברי עברית ילידים.
- במקרים בהם נעשה שימוש במבחנים בשפה העברית לאבחון לקות בתפקודי שפה של עולים, יש לבנות עבורם נורמות ייחודיות, המותאמות לרמות ותק שונות בארץ.